

بحران‌های بین‌المللی تحلیل نظری و مطالعه موردی

تألیف: دکتر محمود واعظی

دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی

تهران - تابستان ۱۳۹۰

فهرست نویسی پیش از انتشار

سرشناسه: واعظی، محمود: ۱۳۳۱-

عنوان و نام پدیدآور: بحرانهای بین‌المللی، تحلیل نظری و مطالعه موردی / مولف محمود واعظی، به سفارش دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی وزارت امور خارجه.

بها: ۵۰۰۰۰ ریال

مشخصات نشر: تهران: وزارت امور خارجه، مرکز چاپ و انتشارات، ۱۳۹۰.

مشخصات ظاهری: ۳۴۵ ص.

شابک: 978-964-361-568-0

وضعیت فهرست نویسی: فیا.

موضوع: بحران.

شناسه افزوده: ایران، وزارت امور خارجه، دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی

شناسه افزوده: ایران، وزارت امور خارجه، مرکز چاپ و انتشارات.

رده‌بندی کنگره: ۳۹۰ ج ۳ ۱۹۷۰ HD

رده‌بندی دیویی: ۶۵۸۱۴-۵۶

شماره کتابشناسی ملی: ۲۴۰۶۴۴۲

بحرانهای بین‌المللی، تحلیل نظری و مطالعه موردی

چاپ اول: تابستان ۱۳۹۰

تعداد: ۱۰۰۰ جلد

صفحه‌آرایی، طراحی، لیتوگرافی، چاپ و صحافی:

مرکز چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه

دفتر مرکزی: مینی سیتی، میدان شهید محلاتی، خیابان نخل، خیابان وزارت امور خارجه

تلفن: ۲۲۴۷۲۷۳۲-۵، دورنگار: ۲۲۴۷۲۷۳۶

فروشگاه مرکزی: میدان انقلاب، اول کارگر شمالی، پاساژ البرز، شماره ۱۱، تلفن: ۶۶۴۲۹۰۲۸-۹

فروشگاه شماره ۲: خیابان شهید باهنر، خیابان شهید آقایی

صندوق پستی ۱۹۳۹۵/۴۷۴۶، تلفن: ۲۲۸۰۲۶۶۲

فروشگاه اینترنتی: www.mofa.ir

فهرست مطالب

پیشگفتار.....	۷
فصل اول: بحران و منازعه؛ مفاهیم و تعاریف.....	۱۵
مقدمه.....	۱۵
بحران و منازعه در روند تاریخ.....	۱۶
ضرورت مطالعه بحران.....	۱۹
تعاریف بحران.....	۲۱
چرخه عمر بحران.....	۲۹
تعاریف و ویژگی‌های منازعه.....	۳۰
ابعاد داخلی و خارجی منازعه.....	۳۸
تعارض.....	۴۱
ارتباط بین منازعه (منافشه) با بی‌ثباتی.....	۴۲
تعاریف و مفاهیم جنگ و ارتباط آن با بحران.....	۴۵
بحث پایانی: ارتباط بین بحران، تعارض و جنگ.....	۵۰
پی‌نوشت‌ها.....	۵۵
فصل دوم: شناخت و روش‌شناسی بحران‌ها.....	۵۹
مقدمه.....	۵۹
سطح تحلیل و علل بحران.....	۶۰
شناخت بحران و سطح آستانه.....	۶۴

۶۶	روش‌شناسی بحران.....
۷۵	ویژگی‌های بحران.....
۷۷	۱. غافلگیری.....
۷۸	الف - جمع‌آوری و ارزیابی اطلاعات.....
۷۸	ب - هشدار.....
۸۰	۲. میزان تهدید.....
۸۰	الف - برداشت از تهدید.....
۸۲	ب - عوامل مؤثر در برداشت از تهدید.....
۸۳	ج - ارزیابی تهدید.....
۸۳	د - شناخت تهدید.....
۸۴	۳. عامل زمان و مدت بحران.....
۸۶	عناصر کمی در شبیه‌سازی بحران‌های بین‌المللی.....
۸۸	انواع شرایط بحرانی تصمیم‌گیری.....
۸۸	الف - شرایط واقعی بحرانی.....
۸۹	ب - شرایط شبیه‌سازی بحرانی.....
۹۰	فشار تصمیم‌گیری بحرانی.....
۹۱	تعدد پیشنهادها و جایگزین.....
۹۴	ارتباطات داخلی و هماهنگی‌های درون‌سازمانی.....
۹۴	ارتباطات خارجی و رایزنی‌های دیپلماتیک.....
۹۶	رویکرد کمی به تصمیم‌گیری در شرایط بحرانی.....
۱۰۳	طبقه‌بندی بحران‌ها.....
۱۰۵	چگونگی تمایز بحران‌ها از یکدیگر.....
۱۰۵	الف - جدی بودن.....
۱۰۶	ب - اهمیت.....
۱۰۷	انواع بحران‌ها.....
۱۰۷	الف - طبقه‌بندی بحران‌ها.....

ب - انواع بحران از دیدگاه پارسونز.....	۱۰۸
هشت وضعیت محتمل برای بحران.....	۱۰۹
پی‌نوشت‌ها.....	۱۱۲
فصل سوم: ریشه‌های بحران.....	۱۱۷
مقدمه.....	۱۱۷
تحول در مطالعه بحران‌ها.....	۱۱۷
ریشه‌های منازعه.....	۱۲۳
دلایل بروز بحران.....	۱۲۴
ذهنیت تاریخی و ایجاد بحران.....	۱۲۸
رقابت‌های تسلیحاتی ناپایدار و شکل‌گیری بحران.....	۱۲۹
رقابت بر سر منابع استراتژیک، عامل بحران.....	۱۳۳
بحران آب.....	۱۳۶
امنیتی‌شدن و ایجاد بحران.....	۱۳۸
اختلاف‌های قومی - نژادی بحران‌زا.....	۱۴۰
منافع قدرت‌های منطقه‌ای و جهانی و ایجاد بحران.....	۱۴۸
سازوکارهای عینی در ایجاد بحران.....	۱۴۸
مطالعات موردی.....	۱۵۰
الف - ریشه‌های بحران در آسیای مرکزی و قفقاز.....	۱۵۱
ب - ریشه‌های بحران گرجستان - روسیه.....	۱۵۴
پی‌نوشت‌ها.....	۱۶۰
فصل چهارم: بحران در نظام بین‌الملل.....	۱۶۳
مقدمه.....	۱۶۳
ماهیت نظام بین‌الملل.....	۱۶۳
ماهیت نظام بین‌الملل پس از جنگ سرد.....	۱۶۶

۱۶۸	 مشخصات دوره انتقالی
۱۷۰	 روابط ساختار و کارگزار در نظام بین‌الملل
۱۷۳	 انواع نظام‌های بین‌الملل
۱۷۳	 ۱. مدل‌های نظام بین‌الملل از دیدگاه کاپلان
۱۸۱	 ۲. مدل‌های نظام بین‌المللی از دیدگاه هالستی
۱۸۵	 ۳. تحلیل نظام‌ها از دیدگاه روزکرائس
۱۸۸	 شناخت نظام بین‌الملل
۱۹۰	 ۱. شناخت نظام از طریق تأثیرات بافت و محیط
۱۹۱	 ۲. شناخت نظام از طریق رویکرد مکانی
۱۹۲	 ۳. شناخت نظام از طریق ثبات و تعادل
۱۹۴	 بحران در نظام بین‌الملل از لحاظ توزیع قدرت
۱۹۵	 ۱. بحران در نظام‌های دوقطبی
۱۹۶	 ۲. بحران در نظام‌های چندقطبی
۱۹۸	 ۳. ثبات در نظام دوقطبی
۲۰۰	 ۴. ثبات در نظام چندقطبی
۲۰۳	 رویکرد سیستمی به بحران‌های بین‌المللی
۲۰۵	 بحران‌های سیستمی
۲۰۶	 مطالعه بحران‌های سیستمی با رویکرد فرایندمحور
۲۰۶	 مطالعه بحران‌های سیستمی با رویکرد ساختار - تعامل
۲۰۸	 رویکرد بحران مشروط
۲۱۰	 پی‌نوشت‌ها
۲۱۵	 فصل پنجم: ظهور و سقوط بحران؛ واکاوی نظریه مایکل برچر
۲۱۵	 مقدمه
۲۱۶	 روش تحقیق و تبیین علمی
۲۱۸	 مراحل و مدل بحران بین‌المللی

۲۲۰	متغیرهای مستقل مدل بحران بین‌المللی
۲۲۱	۱. ویژگی‌های نظام
۲۲۳	۲. ویژگی‌های بین‌بازیگری
۲۲۶	۳. ویژگی‌های بازیگر
۲۲۷	۴. ویژگی‌های وضعیتی
۲۳۳	متغیرهای واسطه‌ی مدل بحران بین‌المللی
۲۳۴	متغیرهای وابسته‌ی مدل بحران بین‌المللی
۲۳۴	۱. مرحله‌ی پیدایش (دوره‌ی ماقبل بحران)
۲۳۵	۲. مرحله‌ی گسترش (اوج و خاموشی بحران)
۲۳۵	۳. مرحله‌ی کاهش (پایان بحران)
۲۳۶	۴. مرحله‌ی تأثیر (مابعد بحران)
۲۳۷	مدل‌های چهارگانه‌ی بحران بین‌المللی
۲۳۷	۱. مدل پیدایش بحران
۲۴۱	۲. مدل گسترش بحران
۲۴۵	۳. مدل کاهش بحران
۲۵۴	۴. مدل تأثیر بحران
۲۵۸	پی‌نوشت‌ها
۲۶۱	فصل ششم: ظهور و سقوط بحران گرجستان بر اساس نظریه‌ی مایکل برچر
۲۶۱	مقدمه
۲۶۲	تاریخچه‌ی بحران
۲۶۳	بحران پس از استقلال گرجستان
۲۶۵	نقش متغیرهای مستقل در بحران گرجستان
۲۶۵	۱. ویژگی‌های نظام
۲۶۸	۲. ویژگی‌های بین‌بازیگری
۲۷۳	۳. ویژگی‌های بازیگر

۲۷۶	۴. ویژگی‌های وضعیتی.....
۲۸۸	متغیرهای واسطه در بحران گرجستان.....
۲۸۹	متغیرهای وابسته در بحران گرجستان.....
۲۹۹	مدل‌های چهارگانه بحران گرجستان.....
۲۹۹	۱. مدل پیدایش.....
۳۰۲	۲. مدل گسترش.....
۳۰۵	۳. مدل کاهش بحران گرجستان.....
۳۰۷	۴. مدل تأثیر بحران گرجستان.....
۳۰۹	نتیجه‌گیری.....
۳۱۲	پی‌نوشت‌ها.....

پیشگفتار

مطالعه بحران‌ها و بررسی شیوه‌های مدیریتی و تصمیم‌سازی در مورد آنها در نظام جهانی پیچیده کنونی از جهات گوناگون حائز اهمیت است. شناخت و درک ریشه‌ها و علل بروز و ظهور بحران‌ها، انواع بحران‌ها و پیامدهای آن از یک سو، و همچنین شناسایی راه‌های مدیریتی و تصمیم‌سازی در مواجهه با بحران‌ها از سوی دیگر، ضمن آنکه فهم جامع‌تری از محیط نظام بین‌الملل فراهم می‌سازد، می‌تواند در جلوگیری از بروز بحران‌ها و به حداقل رساندن آثار منفی آنها یاری رساند.

پیشرفت سریع فناوری به‌ویژه در زمینه صنعت حمل‌ونقل و ارتباطات در نیمه دوم قرن بیستم، علاوه بر آنکه موجب افزایش روابط بین کشورها و ملت‌ها شد، بر پیچیدگی اوضاع نیز افزود و موجب شد جنگ‌های محدود گسترش یافته و حتی به خارج از منطقه نیز سرایت کنند، به‌طوری‌که برخی مختصات‌های دوجانبه به درگیری‌های چندجانبه و بین‌المللی تبدیل شدند. موضوع دیگری که موجبات نگرانی بیشتر را فراهم آورد، پیشرفت فناوری انواع سلاح‌های نظامی و به‌ویژه ظهور سلاح‌های کشتار جمعی بود که شکل و ماهیت جنگ‌ها را دگرگون، و خسارت‌های مادی و انسانی را چندین برابر کرد. این دو عامل یعنی گسترش جنگ‌ها و افزایش تلفات و خسارت‌ها موجب نفرت بیشتر ملت‌ها از جنگ شد و به‌تدریج افکار عمومی بیشتر ملت‌های جهان علیه جنگ بسیج شد و دولتمردان معقول و منطقی نیز دریافتند که با

وجود آرامش و صلح، بهتر می‌توانند به منافع ملی خود دست یابند و امنیت ملی‌شان را حفظ کنند. به موازات آن، شناخت ریشه‌های اختلاف و پدیده‌های بحران‌زا نیز در مرکز دانش روابط بین‌الملل قرار گرفت و دانشمندان و متفکران به تحقیق و پژوهش در این عرصه پرداختند.

بحران‌های ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی از نظر شدت و ضعف، گستردگی و نیز عمق درجه‌های متفاوتی دارند؛ از این رو، دلایل بروز بحران‌ها و عوامل ایجاد آنها نیز متفاوت است. یکی از روش‌های پیشگیری از وقوع بحران‌ها، داشتن معرفت نظری درباره دلایل ایجاد بحران است. هرچه ابعاد مختلف بحران‌ها بیشتر مورد مطالعه و تجزیه و تحلیل قرار گیرد و عوامل ایجاد آنها عمیق‌تر ریشه‌یابی شود، شناخت بهتر و کامل‌تری حاصل خواهد شد؛ بنابراین چستی و چرایی بحران از خاستگاه فلسفی و نظری در مورد علل و ریشه‌های بحران و چگونگی وقوع بحران و مکانیسم مدیریت آن از خاستگاه علمی آن ناشی می‌شود.

برخی از نظریه‌پردازان بر این باور بودند که در جهان پس از پایان جنگ سرد و فروپاشی نظام دوقطبی از رقابت‌ها کاسته خواهد شد و با جهانی آرام‌تر مواجه خواهیم بود، ولی برخلاف انتظار، جهان شاهد دور جدیدی از رقابت‌ها برای تعریف نظام بین‌المللی در شرایط نوین شده است. ظهور بحران‌های جدید در مناطق مختلف جهان و استمرار درگیری‌های پیشین در خاورمیانه و آفریقا همواره با نگرانی‌های جدی همراه بوده است. ایالات متحده آمریکا پس از حادثه یازده سپتامبر با اتخاذ رویکرد یک‌جانبه‌گرایانه و اقدام به جنگ در افغانستان و عراق تحت عنوان مبارزه با تروریسم، به مداخله‌های گسترده پرداخت و فضای جهانی را امنیتی کرد. شرایط و رخدادهایی از این دست، نشان از آن دارد که دوران جدید را نمی‌توان آرام تلقی کرد و جهان در قرن بیست‌ویکم با بحران‌های جدیدی مواجه است.

در واقع، از آنجاکه بحران ارتباط تنگاتنگی با مفاهیمی چون جنگ و تعارض دارد، لذا شناخت آن برای فهم سیاست جهانی ضروری است. این حوزه از مطالعات

بین‌المللی بیشتر از پایان جنگ جهانی دوم به بعد مورد توجه قرار گرفت. تاکنون مطالعات فراوانی پیرامون شناخت ماهیت و ابعاد اختلاف و بحران و دیگر وجوه آن صورت گرفته است. برخی بحران‌ها به منازعه مسلحانه ختم می‌شوند، درحالی‌که برخی دیگر از طریق مدیریت بحران و تصمیم‌سازی‌های صحیح رفع می‌شوند.

برخی معتقدند لزوماً بحران در سطح ملی نیست و می‌تواند مرحله خاصی از تکامل محسوب شود. برخی بحران‌ها از جمله ضرورت‌های توسعه به حساب می‌آیند، به‌ویژه اینکه بحران می‌تواند به تکوین نهادهای خاصی منجر شود. معمولاً راه‌حل مناسب برای بحران آن است که نهادهای دائمی و مؤثری که متکفل بحران باشند، به وجود آیند. از سوی دیگر، در پی تحقق توسعه پایدار، زمینه وقوع منازعه‌ها و بحران‌ها کم‌رنگ می‌شود. این در حالی است که توسعه سریع و نامتوازن نیز می‌تواند به نارضایتی‌ها و شکل‌گیری بحران دامن زند، چنانکه جیمز روزنا معتقد است «هرچه دگرگونی اجتماعی سریع‌تر رخ دهد، احتمال بروز خشونت در اجتماعات نیز بیشتر خواهد شد». در همین راستا، ساموئل هانتینگتون نظریه توسعه ناموزون به مثابه برهم‌زننده سامان سیاسی در جوامع در حال دگرگونی و توسعه را مطرح می‌کند. حتی برخی صاحب‌نظران انقلاب‌ها از این نظریه برای تبیین برخی انقلاب‌های معاصر استفاده کرده‌اند. از جمله نویسنده کتاب ایران بین دو انقلاب، بحران انقلابی در ایران عصر پهلوی را ناشی از توسعه ناموزون می‌داند که برخی افشار زیان‌دیده از توسعه سریع در دوران پهلوی را به واکنش انقلابی واداشت. البته انقلاب اسلامی ایران بر اساس نظریه‌های دیگری نیز مورد بررسی قرار گرفته است. در واقع، برخی صاحب‌نظران نارضایتی‌های اجتماعی و بحران‌های برآمده از آن را نه صرفاً تابع فقر بلکه تابع توسعه و تغییر اجتماعی نیز می‌دانند.

بحران، نقطه چرخش در رویدادها و کنش‌هاست که پیامدهای غیرمنتظره‌ای به دنبال می‌آورد. در واقع، بحران تهدیدی جدی نسبت به اهداف و ارزش‌های اساسی طرف‌های درگیر است. در شرایط بحرانی، اطلاعات در دسترس به‌شدت کاهش می‌یابد

و از آنجاکه چنین شرایطی واکنش فوری شرکت‌کنندگان را طلب می‌کند، دو عنصر زمان و نیز شیوه تصمیم‌گیری و مدیریت بهینه از وزن قابل ملاحظه‌ای برخوردار می‌شوند.

علاوه بر این، بحران‌های ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی به لحاظ ابعاد درگیری و دامنه تأثیرات نیز از اهمیت ویژه‌ای برخوردارند. هرچند بحران‌ها در سطوح مختلف بر یکدیگر تأثیر می‌گذارند و برخی اوقات موجب یکدیگرند، اما به دلیل وجود ویژگی‌های متفاوت و پیامدهای گوناگون، بهتر است برای شناخت بیشتر، هریک را به صورت مجزا مورد شناسایی و بررسی قرار داد و از این زاویه به ارتباطات و تأثیرات متقابل آنها بر یکدیگر پرداخت. یکی از شاخصه‌های شناخت بحران‌های بین‌المللی، درک شرایط حاکم قدرت در نظام بین‌الملل است. نقش قطب‌بندی‌های قدرت در بحران‌های بین‌المللی بسیار بااهمیت است. مفهوم قطب‌بندی و توزیع قدرت به تعدد مراکز قدرت و تصمیم‌گیری در نظام بین‌الملل دلالت دارد. به لحاظ نظری، یک نظام ممکن است تک‌قطبی، دوقطبی و چندمرکزی باشد؛ به عبارت دیگر، بسته به آنکه ماهیت نظام بین‌الملل چگونه است، بحران‌ها، پیامدهای آنها و نیز مدیریت آنها تفاوت پیدا می‌کند.

با عنایت به اهمیت «بحران» در ادبیات نظری و نیز در عرصه عمل سیاست بین‌الملل از یک سو و کمی ادبیات موجود در این حوزه در ایران از سوی دیگر، اثر حاضر به واکاوی این مفهوم پرداخته است. در این چهارچوب، اثر حاضر از دو زاویه نظری و عملی موضوع بحران را مورد بحث و بررسی قرار داده است. این کتاب شامل شش فصل است که به دو بخش کلی تقسیم شده‌اند. در بخش نخست، به مفاهیم و شناخت ریشه‌های بحران و در بخش دوم به بحران و نظام بین‌الملل پرداخته شده است. در بخش نخست تلاش شده تا ضمن واکاوی مفهوم بحران، رابطه آن با جنگ و درگیری و نیز تعاریف و دیدگاه‌های مختلف در ارتباط با بحران، منازعه و جنگ مورد تأمل نظری قرار گیرد. همچنین در این بخش به طور مفصل در مورد شناخت بحران و ریشه‌های آن بحث شده است. در این راستا، در فصل اول مفهوم بحران مورد مذاقه نظری قرار گرفته و ضمن ارائه تعاریف مختلف موجود از آن، نسبت این مفهوم با

منازعه. به عنوان دیگر مفاهیم پُراهمیت در ادبیات نظری سیاست بین‌الملل، تبیین شده و ابعاد داخلی و خارجی منازعه مورد بررسی قرار گرفته است. در این فصل ضمن واکاوی مفاهیم و تعاریف جنگ، ارتباط جنگ با بحران و منازعه مورد بررسی قرار گرفته است.

در فصل دوم شناختی نظری از بحران ارائه شده و پس از دسته‌بندی ویژگی‌های نظری بحران که در ادبیات این حوزه تولید شده، رویکردهای مختلف نسبت به شناخت این پدیده ارائه شده تا خواننده بتواند با مرور آن، قضاوت بهتری نسبت به رویکردهای مختلف به بحران داشته باشد. در این چهارچوب، در فصل شناخت بحران‌ها، ضمن طبقه‌بندی بحران‌ها مباحثی همچون غافلگیری، میزان تهدید، عامل زمان و مدت بحران و انواع شرایط بحرانی تصمیم‌گیری، به مثابه عناصر اصلی شناخت بحران‌ها مورد بحث و بررسی قرار گرفته‌اند.

فصل سوم معطوف به بررسی ریشه‌های بحران است. این فصل به نوعی در تداوم فصل دوم و تکمیل‌کننده آن است زیرا میان عناصر موجد یک بحران و ریشه‌های آن، پیوند تنگاتنگی وجود دارد. در این فصل تلاشی شده تا ریشه‌های بحران در سطوح کلان و ساختاری نظام بین‌الملل، سطوح میانی و منطقه‌ای و در نهایت سطوح خرد و فروملی مورد جست‌وجوی نظری قرار گیرد؛ از همین رو، در این فصل ضمن بررسی دلایل بروز بحران به مباحثی چون منافع قدرت‌های منطقه‌ای و جهانی در ایجاد بحران، رقابت بر سر منابع استراتژیک و اختلاف‌های قومی و نژادی در نظام‌های سیاسی پرداخته شده و با پرداختن به بحران آب به عنوان مطالعه‌ای موردی در رقابت بر سر منابع استراتژیک، ریشه‌های بحران در آسیای مرکزی و قفقاز و بحران میان روسیه و گرجستان ریشه‌یابی شده است.

با واکاوی مفهوم بحران، عناصر شکل‌دهنده و نیز ریشه‌های آن، در بخش دوم به بررسی نظری و عملی بحران در حوزه سیاست خارجی و عرصه بین‌المللی پرداخته‌ایم. بر این اساس بخش دوم معطوف به واکاوی بحران در نظام بین‌الملل است. ناگفته

پیداست که داخل و خارج ربط وثیقی به یکدیگر دارند و از همین‌رو بررسی بحران‌های نظام‌های سیاسی برای شناخت ریشه‌های بحران‌های بین‌المللی اهمیت و ضرورت دارد. برای پرهیز از طولانی شدن مباحث، در این کتاب به آن نمی‌پردازیم و در صورت مجال امید است در کتاب دیگری مورد بررسی و پژوهش قرار گیرد.

در فصل چهارم، مفهوم بحران از زاویه نظام بین‌الملل و ساختار حاکم بر آن مورد بررسی قرار گرفته و بحران‌های ساختاری در نظام‌های دوقطبی و چندقطبی تبیین شده‌اند. افزون بر این، از زاویه فرایندهای نظام بین‌الملل نیز بحران و ریشه‌های آن مورد بحث واقع شده‌اند. موضوع رابطه ساختار نظام بین‌الملل از یک سو و ثبات یا بی‌ثباتی از سوی دیگر از جمله مباحث رایج در ادبیات سیاسی بین‌الملل است؛ از این‌رو، هر اثری که درباره بحران به رشته تحریر درآید باید به این موضوع توجه نشان دهد. در این فصل به موضوعات مهم بین‌المللی که با بحران در ارتباط هستند، همچون ماهیت نظام بین‌الملل در دوره انتقالی، بحران در نظام بین‌الملل از لحاظ توزیع قدرت و رویکرد سیستمی به بحران‌های بین‌المللی مورد بحث و بررسی قرار گرفته است.

در فصل پنجم نظریه مایکل برچر در مورد ظهور و سقوط بحران به عنوان یک نمونه نظری برای مطالعه انتخاب شده است. این نظریه تبیین جامعی از علل و ریشه‌های بروز یک بحران، مراحل، ابعاد و پیامدهای مختلف آن به همراه مدل‌هایی در مورد مراحل چهارگانه یعنی پیدایش، گسترش، کاهش و نتیجه برای بحران ارائه کرده است. انتخاب این نظریه برای مطالعه از میان نظریه‌های مختلف به این دلیل اهمیت دارد که مؤلفه‌ها و متغیرهای مدل‌های چهارگانه می‌تواند ابعاد مختلفی از تحولات پیچیده امنیتی بحران را تبیین کند.

در فصل ششم، بحران اوت ۲۰۰۸ گرجستان به عنوان یک مطالعه موردی به منظور کاربست نظریه ظهور و سقوط بحران برچر انتخاب شده است. هدف از این مطالعه موردی، بهره‌گیری از یک نظریه است تا بتوان فراتر از رویکردهای صرفاً توصیفی، درک بهتر و جامع‌تری از ظهور و سقوط یک بحران داشت.

لازم به ذکر است به دلیل ماهیت اثر که در راستای تولید ادبیات در مورد موضوع بحران با توجه به کمی آثار موجود به زبان فارسی در این زمینه، به نگارش درآمده است، در آن نسبت به رویکردهای مختلف مطرح شده قضاوتی صورت نگرفته و نقاط قوت و ضعف این رویکردها مورد بحث قرار نگرفته تا زمینه برای قضاوت خواننده فراهم شود. این اثر در دنباله سلسله مباحث درباره بحران و راه‌های خاتمه و حل آن است که در آثار قبلی مؤلف^۱ به آن پرداخته شده است. امیدوارم کتاب حاضر تکمیل‌کننده اثرهای پیشین باشد. برای تکمیل مباحث پیرامون بحران‌های بین‌المللی، امید است در آینده با عنایت حق تعالی و با انتشار اثر مدیریت بحران‌های بین‌المللی، این مباحث ادامه یابند.

در پایان لازم می‌دانم از تمامی کسانی که در تایپ، ویرایش و صفحه‌آرایی این کتاب زحمت کشیده‌اند و همچنین از دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی وزارت امور خارجه و مرکز چاپ و انتشارات آن وزارتخانه، صمیمانه سپاسگزاری نمایم.

دکتر محمود واعظی

۱۳۸۹

۱. این آثار عبارتند از: ژئوپلیتیک بحران در آسیای مرکزی و قفقاز (بتیان‌ها و بازیگران)؛ میانجی‌گری در نظریه و عمل؛ و میانجی‌گری در آسیای مرکزی و قفقاز: تجربه جمهوری اسلامی ایران که توسط دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی وزارت امور خارجه منتشر شده است.